

Glaube und Welt des Islam (İman ve İslam Dünyası)

ERNST DIEZ

CLAUS SCHREMPF
HALK İNANÇLARI SERİSİ
W. Spemann Verlag Stuttgart 1941
197 S.

Avusturyalı Türk ve İslam Sanatları tarihçisi olan Ernst Diez (1878-1961) 1903-1904 yıllarında İstanbul'da 1913 yılında da İran'da ve Basra körfezinde İslam Sanatı üzerinde inceleme ve araştırmalarda bulundu. "1943 yılında İstanbul Üniversitesi'nin davetiyle Edebiyat Fakültesi'nde Türk ve İslam Sanatları dersi verdi." (DİA. DİEZ, Ernst, 9/286)

1946'da Türk Sanatı, Başlangıcından Günümüze Kadar adlı kitabı yayımlandı. Bu eserdeki bazı hatalar bahane edilerek sözleşmesi uzatılmadı ve 1950 yılında Viyana'ya döndü.

Diez'in bu eseri asistanı Oktay Aslanapa tarafından Türkçeye çevrilerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları arasında yayımlandı. (İstanbul 1946) Daha sonra 1955 yılında Oktay Aslanapa tarafından, ilavelerle, Türk Sanatı başlığıyla yeniden yayımlandı.

Türk ve İslam sanat tarihçisi olan Ernst Diez'in sanat tarihi ile ilgili birçok kitap makale ve ansiklopedi maddesi bulunmaktadır. (E. Diez'in eserleri için bkz. DİA, ay.)

Medeniyet tarihi üzerinde de çalışan Ernst Diez'in Glaube und Welt des İslam (İman ve İslam Dünyası), Stuttgart 1941 adlı kitabını bu yazıda tanıtmaya çalışacağız.

Glaube und Welt des İslam, küçük boy 197 sayfa, 18 adet resim, plan, minyatür, hat, süsleme ve motif ihtiva eden bir eserdir. Kitap şu başlıklardan oluşmaktadır:

Giriş

Peygamber

İslam Mezhepleri

Kur'an

Reformcular ve Modernistler

Dinin Esasları

Örf ve Adetler

İslam İnanç Doktrini

Şiir ve İlim

İslam Dünya Tasavvuru

Mabedler ve İslam Sanatı

Dört Hukuk Ekolü

Devlet ve Hukuk

Zühd ve Tasavvuf

Kitap, bibliyografya, İslam şiir ve nesri ile ilgili Almanca eserler, notlar, resim açıklamaları, kronoloji ve indeks ile son bulmaktadır

İslamî ilimler alanında uzman olmayıp bir sanat tarihçisi olan E.Diez'in bu eserinde Goldzieher, Horten, Kremer, Becker ve Brockelmann gibi İslam hakkında önyargılı ve hasmane tutum içinde olan oryantalistlere dayanarak yaptığı bazı değerlendirmeleri oryantalist bakış açısını göstermesi bakımından buraya almak istiyoruz.

E. Diez'e göre Budizm'in ilk yüzyılları tamamen, Hıristiyanlığın ilk zamanları ise kısmen "karanlıkta"dır. Buna karşı İslam Tarihi başından beri rivayet yoluyla apaçık bilinmektedir. Budizm ve Hıristiyanlık siyasî gaye taşımadığı için yüzyıllar boyunca kendi müntesiplerinin hayatında az değişiklik yapmıştır. İslam ise Hicretten sonra siyasî olarak kendi vatandaşlarını bütün sosyal fonksiyonlarıyla kuşatmış, onlar üzerinde dinî ve siyasî açıdan totaliter bir baskı kurmuştur. Hakimiyeti altına aldığı bütün halklara da bugüne kadar sürecek şekilde kendi damgasını vurmuştur. (Giriş, s.7)

Yazar bu uygulamanın "boyun eğme" ve "itaat" anlamına gelen "İslam" kelimesinden kaynaklandığını ve "Allah'ın iradesine boyun eğme" nin "Allah'tan vahiy aldığını" söyleyen, "Allah elçisi" bir insan vasıtasıyla bildirildiğini söylüyor.

Kendi halkının kalbini açacak anahtarı bulduktan ve açma gücünü yakaladıktan sonra " diyor Diez, "Mu-

hammed bugüne kadar insanlık tarihinde mevcut olmayan ve ikinci bir defa gerçekleşmeyecek olan benzersiz bir olay gerçekleştirdi. Tanrı'nın iradesiyle harekete geçen bir fırtına o zamanki dünyayı sildi süpürdü. Bir yüzyıl içinde Roma İmparatorluğu'ndan ve diğer imparatorluklardan daha büyük bir din devleti, bir totaliter imparatorluk ortaya çıktı." (s.7)

"Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın elçisidir" inancının o zamanki çöl halkı için bir dünyayı fethetmeye yetecek güçte olduğunu" söylüyor yazar. Bu muazzam olayın nasıl gerçekleştiğini sorgulayan Diez'e göre Hıristiyan mezhepleri arasındaki ihtilafın büyüdüğü, zenginlik ve fakirlik arasındaki uçurumun arttığı, keyfiliğin ve baskının hüküm sürdüğü bir ortamda "mecnun" bir adamın, genç, başıboş güç ve ihtirasla dolup taşan bedevi çöl kabilelerine, onların anlamayacakları ve zayıflık olarak yorumlayacakları "sevgi" yi değil seçilmiş halk olarak "Allah'a boyun eğme" yi ve inanmayanları hakimiyet altına almayı müjdelediğini ve başarısının sırrının bu olduğunu anlatıyor.

Böyle tam oryantalist mantığıyla yazılmış bir girişten sonra tabii olarak Hz. Muhammed'in - (güya) kendisini dinî öğretileriyle tanıştıran !- Yahudi ve Hıristiyanlarla ilişkisine sıra geliyor:

"Yahudî ve Hıristiyanlık dininin öğretilen inanç esasları (bu) çöl oğluna (Hz. Muhammed'e çev.) çok az anlaşılır bir doktrin olarak gözükmüyor. Fakat onu tek Allah inancı ve İbrahim, Musa ve İsa kıssaları derinden etkiliyor ve hayal dünyasını uyandırıyor." (s.8)

"Musa'nın kızkardeşi Miriam (Meryem)'in İsa'nın annesi olan Maria ile karıştırılması yahut Hıristiyanlık'taki teslis inancını Jehova, Maria ve Jesus (İsa) olarak telakki etmesi gibi hataları onun gelecek risaletine zarar veriyor."¹ (s.14)

"Onun öğretisinin ağırlık noktası tamamen farklı bir temele dayanıyor. "O İncil'i hiç okumadı. Hatta o hiç okuma ve yazma bilmiyordu. Kendisini ümmi Peygamber olarak isimlendiriyordu. Zekası yıpranmamış çoğu ilkel kabile çocukları gibi O da, içinde Yahudi, Hıristiyan ve Arapların sözlü rivayetlerinin barışçıl bir mekan buldukları güvenilir bir hafızaya sahipti."(s. 14)

Ernst Diez'in Peygamberimiz ve Kur'an hakkında verdiği bilgilerden yanlış, eksik ve maksatlı olan iki taneisini örnek vererek yazımıza son verelim: 1. Ona göre Peygamberimiz erkeklerin çok kadına sahip olmak istediklerini bildiği için çok kadınla evlenmelerine izin verdi ve onlara cennette güzel kızlar vaat etti. (s. 25)

Kendisi hakkında hiciv yazan "akıllı bir şair kadını kucagında çocuğuyla uykuda öldürttü ve (haşa) kinci Muhammed katili övdü." (s.24) Yazarın bahsettiği kadın Asma' (Usma') binti Mervandır. Bu Yahudi kadın Bedir harbi üzerine söylediği şiirlerde Medinelileri Peygamberimize ve İslamiyet'e karşı ayaklandırmaya çalışırdı. Umeyr b. Adiy isminde Müslümanlığını gizleyen bir zat "Resulullah Bedir'den Medine'ye dönerse o kadını öldüreceğine Allah'a söz verdi." Peygamberimiz Bedir'den dönünce, Peygamberimizden müsaade almadan, bir gece yarısı o kadının evine girdi, emzirdiği çocuğunu eliyle bir tarafa koyarak kadını öldürdü. Sabah namazından sonra Peygamberimiz: "Mervan'ın kızını öldürdün mü?" dedi. Umeyr. "Evet ya Resulallah, bundan bana bir mesuliyet var mı?" dedi. Peygamberimiz: "Sana onda ne kan talebi ne de ihtilaf var" buyurdu. (M.Asım Köksal, İslam Tarihi 2/228) Özetle olay budur. Yahudi-Hıristiyan-müşrik-münafık ittifakının çeşitli entrikalarla İslam'a ve Müslümanlara saldırdığı, işkence yaptığı bir ortamda bu olay üzerine Peygamberimizi "kincilikle" nitelendirmek ancak tarafgir oryantalist bakış açısıyla izah edilebilir.

2. E. Diez'e göre "Kur'an'ın 114 suresi bir deprem sonrası yıkılan bir evin birbiri üstüne yığılı taş ve tuğlalarını andırmaktadır." (s.30) Baştan sona bir düzen yoktur. Uzun Medenî sureler başta, daha önce nazil olmuş kısa Mekkî sureler son taraflardadır. "Bu şekilde kronolojik olmayan bir sıralama tipik bir doğu üslubu olarak Batılılara garip gelmektedir." (s.31)

Ona göre Peygamber hedefine ulaşmak için "her yolu meşru ve uygun görüyordu" O kendisinden önce de kullanılan tehdit ve vaîd metodunu kullanıyordu. Bir elinde "şeker", diğer elinde "kırbaç" vardı. Şeker cennet, kırbaç ise cehennem çukuru idi. 114 surenin hemen hemen her ikinci suresinde ya bundan ya öbüründen, ekseriya her ikisinden birden söz edilirdi." (s.33)■

Halid ÜNAL

dipnot

¹ M. Watt tarafından iddia edilen ve A. Jeffery tarafından da savunulan, E. Diez'in de tekrar ettiği "Kur'an kıssalarında birtakım tarihsel bilgi yanlışları bulunduğu" konusunun tahlili ve tenkidi için bkz. Mustafa Öztürk, Kıssaların Dili, Kitabiyat, Ankara 2006, s.197 vd.

Öze Dönüş

Dr. ALİ ŞERİATI

Çev: Doç. Dr. EJDER OKUMUŞ
FEER YAYINLARI
ANKARA 2007,
344 S., 13.5X21 cm,
ISBN: 9789756004401

Editörlüğünü, Türkiye’de fars dilinin en önemli iki ismi olan Doç. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ ile Doç. Dr. Derya ÖRS’ün yaptığı ve tamamı 37 kitaptan müteşekkil “Ali Şeriatî Külliyyatı”nın dördüncüsü olarak yayımlanan ve iki bölümden oluşan kitap “Öze Dönüş”ü konu ediniyor.

“Bizim ülkemizde EMMELİZM ile FEKELİZM –ki biri bilmediği bir dini savunmak, diğeri ise tanımadığı bir ekolü yerleştirmek adına– mide bulandırıcı kavgalar ve çirkin çekişmelere koyuldular. Hangisi kazansa, galip gelse, neticesi bu halkın yenilgisi oluyordu. Hangisi mağlup olsa, belası bu toprağın yakasını bırakmıyordu. Daha kötüsü şuydu ki bu savaş tek yönlü olmadı ve öyle bir şekilde cereyan etti ki hem bunlardan mağlup olanın belasına düşüyorduk, hem de diğerrinin kazandığı zaferin darbesini yiyorduk.”

Yaşadığı ülkenin gerçeğini bu şekilde dile getiren Ali Şeriatî (1933-1977) “emmelizm” ile “fekelizm” arasında sıkışıp kalmış olan İran’da “öze dönüş” mesele-

sinin konuşulmasına rağmen “hangi öze” dönüleceğinin gündeme gelmediğinin altını çizer.

Şeriatî’nin kastettiği “öz”, “dinî ve yaşayan bir öz”dür. Batıcılık ile gençliğin el ele verip kapıyı Batı emperyalizmine açtığı tespitinde bulunan Şeriatî, bütün çabası, insanların kendisine iman etmesini sağlamak olan Batı’nın dayattığı kalıpların dışında durmanın Batı’nın sömürgeciliğine teslim olmamanın ve donukluktan kurtulmanın ancak bu “öz”le mümkün olacağını dilendirir.

“Dayanağımız, İslâmî kültürümüzdür ve bu kültürel öze dönüş de şiarımız olmalıdır.” diyen Şeriatî, “hangi öz”e dönüleceğinin de cevabını şöyle verir:

1- Eğer “ırksal” (Ari/fars) özümüze dönersek, bu faşizm, nasyonalizm, rasizm (ırkçılık) gibi ulusal ve ırksal cahiliyete dıkar olacağımızdan bu dönüş gerici bir dönüş olacaktır.”

2- “Eğer “geleneksel” dinî (İslam/Şia)özümüze dönersek bu zaten çöküşün, gelenekçiliğin, cehâletin, gericiliğin, şahsa tapıcılığın, tekrarcılığın ana sebebi değil midir?”

Şeriatî’ye göre İslâm var olan haliyle çöküşün, cehâletin, gericiliğin, şahsa tapıcılığın, tekrarcılığın ana sebebi haline getirilmiştir. Bunu söylerken Şeriatî, görkemli geçmişe sahip bir medeniyetin mirasçısı olduğunun bilincindedir. Bu sebeple mirasçısı olduğu medeniyetin yeniden inşası için İslâm’ın çöküşün etkileri olan bilgisiz ve uyuşuk geleneklerin tekrarı biçiminden çıkarılıp bilgi veren, ilerici, mücadeleci, uyandırıcı, aydınlatıcı bir “ideoloji” şekline çevrilmesini zorunlu görür.

Açıkçası Şeriatî, “öze dönüş” derken “gelenekçi” İslam’ı ve Şia’yı değil, “yenilikçi” bir İslam’ı ve Şia’yı kasteder. Ona göre geleneğin İslam’ı, Emevîlerin ve Abbasîlerin İslam’ıdır. Geleneğin Şia’sı Safevîlerin, yeniliğin Şiası’da Ali’nin ve Ebuzer’in Şia’sıdır.

Bu arada Şeriatî, kitabında çok hayati bir şeyden, “Sözün Coğrafyası”ndan bahsetmektedir. Sözün coğrafyasından kastının, felsefî, bilimsel ve edebî bir meselelerin sıhhat ve hastalığını mantık, deneyim ve istidlal ölçüleriyle belirlemek, ortaya çıkarmak olduğunu söyler. Amacının ise düşünsel, ekolcü, sosyal, siyasal ve tarihsel olan ve Doğu’da ve Batı’da gündeme gelmiş bütün meseleleri anlamak değil, bilakis daha farklı bir şey yapmak olduğunun altını çizer.

“Bir hak söz, haksız bir coğrafyada ortaya konduğunda kendi katili olur” diyen Şeriatî “İslam’ın Müslü-